

1996–2000
HOGYAN TOVÁBB?

A NATO-bővítés és Románia

NETI hírlevél, 1996. szeptember 19.

Mértéktartó romániai politikai körök úgy látják, hogy Románia egyetlen reális lehetősége a nyugati orientáció, akkor is, ha az ország, minden erőfeszítés ellenére, a NATO-n kívül maradna, és komolytalannak minősítik az azzal való fenyegetőzést, hogy abban az esetben Románia újra az orosz befolyási övezetbe kerülne.

hullámban befogadni. Ahogy az *Adevărul* írta: „A helyzet jobb, mint amilyenek nyár elején tűnt, de távol állunk attól, hogy integrálódási esélyeinket reálisnak tekinthessük.”

Román hatalmi körök, ha késve is, de felismerték, hogy Romániának nincs esélye az első hullámban bejutni a NATO-ba. Ám ezzel kapcsolatos reakcióikat sokak szerint taktikázás és rögtönzés jellemzi. Egyes román politikusok (Iliescu elnök és közeli tanácsosai, például Chebeleu szóvivő) arra törekednek, hogy valamiképp meggátolják, vagy legalább késleltessék Magyarország befogadását. Mások (illetve néha ugyanazok) inkább azon fáradoznak, hogy a békepartnerség rangjának, súlyának felértékelésével valamiféle köztes megoldást találjanak.

Annak idején kormánykörök rágalomhadjáratot indítottak Petre Roman ellen, „nemzetárulónak” bélyegezték, azt állítva, hogy a békepartnerséggel próbálja meggátolni Románia befogadását a NATO-ba. Pár hónappal később

Az elmúlt hónapok során a bukaresti politikai körök és a román diplomácia egyik prioritása Románia integrációs lehetőségeinek növelése, az ország NATO-felvételének elősegítése és az érintett nyugati országok megnyerése volt. Az eddigi eredmény azonban még román értékelés szerint sem egyértelműen sikeres: Amerika érdeklődik, de nincs meggyőzve, Franciaország megígérte támogatását, de saját NATO-n belüli helyzete nem teszi lehetővé azt hatékonyan tenni, Németország közömbös, Nagy-Britannia pedig úgy véli, hogy a román államot nem kell az első

viszont magukévá tették ötletét. Június végén már Ioan Mircea Pașcu, a hadügyminisztérium államtitkára is kijelentette: „A békepartnerségnek sokkal tartalmasabbá kell válnia. A békepartnerségi tag, vagyis a jövő NATO-tag és a már teljes NATO-tag közti különbség csökkenjen a minimumra”. Hasonlóan nyilatkozik Románia frissen kinevezett politikai-diplomáciai képviselője a NATO-nál.

A júliust viszont erőteljes offenzív magatartás jellemezte: ekkor a román vezetők már nem a köztes megoldásra tették a hangsúlyt, hanem szokatlanul drámai hangon fenyegetőztek, követelődtek. Néhány emlékeztető példa:

„Románia nem fogadja el azt a lehetőséget, hogy ne az első hullámban fogadják be a NATO-ba. A tárgyalásoknak a leendő tagokkal szimultán kell kezdődniük, aztán egyenként be lehetne fogadni őket aszerint, hogy milyen mértékben teljesítették a kritériumokat, az elvárásokat” (Meleşcanu külügyminiszter).

„Magyarország és Románia vagy együtt lép be a NATO-ba, vagy egyik sem lép be” (Ion Iliescu).

„A NATO-hoz való csatlakozás sikere vagy sikertelensége hosszú távra eldönti Románia történelmét, sorsát. Ezért dolgozunk érdekében ilyen szakadatlanul, kétségbeesetten, drámaian. Offenzívát folytatunk, hogy meggyőzzük Nyugat meghatározó erőit arról, hogy ne kövessenek el hibákat, és értsék meg, milyen előnyökkel járna számunkra Románia befogadása a NATO-ba. Figyelmeztetjük a Nyugatot, hogy kockázatos volna Romániát kihagyni az első hullámból. Nem hiszem, hogy lesz egy második hullám is. Ha Romániát nem hívják meg az első befogadandó államokkal folytatott tárgyalásokra, akkor hivatalos nyilatkozatot fog kérni a NATO-tól, amely garantálja a dialógus folytatását az integrációról” (Tincea hadügyminiszter).

Érdeemes idézni a jól értesült *Adevărul* egyik vezércikkéből is: „Románia Amerikára összpontosította diplomáciai erőfeszítéseit. Amerika kezdi komolyan fontolgatni Románia befogadásának lehetőségét – egyelőre azonban csak nyilatkozatok szintjén. A túlságosan Amerika-központú és elkésett offenzíva hátránya egyes európai országok irritáltsága. Két párhuzamos folyamatról van szó: a NATO-ba és az EU-ba való integrálódásról. Európa (elsősorban Franciaország) korlátozni szeretné az amerikai jelenlétet Európában. Meleşcanu párizsi látogatásának fő célja a franciák meggyőzése volt. Meleşcanu kérte, hogy a franciák emeljenek szót német kollégáiknál Románia érdekében. Franciaország viszont nem híve annak, hogy a NATO európai szerepe növekedjék, szintiszta európai biztonsági erő létrehozását szeretné elérni. Más szóval, valóban lehet számítani a francia támogatásra az EU-ba való befogadásunkkal kapcsolatban, de ami a NATO-t illeti, Bukarest gya-

korlatilag azt kérte, hogy a franciák saját meggyőződésüknek ellentmondó lépéseket tegyenek.”

Mértéktartó romániai politikai körök úgy látják, hogy Románia egyetlen reális lehetősége a nyugati orientáció, akkor is, ha az ország, minden erőfeszítés ellenére, a NATO-n kívül maradna, és komolytalannak minősítik az azal való fenyegetőzést, hogy abban az esetben Románia újra az orosz befolyási övezetbe kerülne. E tekintetben figyelemre méltó a Nemzetközi Tanulmányok Központja egyik kutatójának értékelése:

– Úgy tűnik, hogy már létezik egy orosz–amerikai megegyezés a NATO bővítéséről, illetve egy korlátolt bővítésről. A jelenlegi orosz álláspont nem kifogásolja a NATO terjeszkedését – ha az infrastruktúrák nélkül történik. Ám ezen álláspont maradéktalan elfogadása a NATO halálát jelentené: a védelem nem megvalósítható katonai infrastruktúrák nélkül.

– A NATO politikájának fő eleme jelenleg a stratégiai partnerség Oroszországgal. Rövidesen meg fognak nevezni néhány országot – a visegrádiakat – mint eljövendő NATO tagokat, de ezek sem válnak rövid időn belül a szövetség tagjaivá. A NATO nem biztosíthatja biztonságukat az infrastruktúra kiterjesztése nélkül. Egyelőre nem tudni, mikor fogadják be ténylegesen a megnevezett államokat – valószínűleg csak akkor, amikor a NATO és Oroszország viszonya kedvező irányban változik. Ám már önmagában a potenciális NATO-tagként való megnevezés is siettetni fogja ezeknek az országoknak a közeledését az EU-hoz és a Nyugat-Európai Unióhoz.

– Ami a román vezetők agresszív nyilatkozatsorozatát illeti, erre az egyetlen magyarázat, hogy a hatalmi körök pánikba estek. Drámai színekben ecsetelik Románia kifelejtésének a következményeit. Úgy tűnik, már nem maradt más eszközük a döntés befolyásolására, ám az ilyen nyomásyakorlástól nem sok eredmény várható. Annak a kérésnek, követelésnek, hogy minden állammal egyszerre kezdődjenek a befogadást előkészítő tárgyalások, belpolitikai magyarázata van. Nem kívánják, hogy túl hamar kiderüljön, Románia nem lesz az első közt, hiszen ez a román hatalom kudarca.

– Iliescu kijelentése („vagy mindketten vagy egyik sem”) valójában esélytelen kísérlet – Romániának valójában nincs lehetősége megakadályozni vagy késleltetni Magyarország integrálódását. Még ha Magyarország előbb lép is be a NATO-ba, a román hivatalos politika akkor sem módosíthatja politikáját a NATO-val szemben, mert Románia pro-atlanti orientációja megváltoztathatatlan. Ezek a nyilatkozatok csupán konjunkturális jellegűek.

Románia '96 második felében – választási napló

(részletek)

Eredeti cím: Románia '96 őszén – választási napló. *Pro Minoritate*, 1996/tél

Az Iliescu-rendszer bukása kelle-

metlen meglepetés volt az amerikai adminisztráció, elsősorban a külügyminisztérium számára.

Iliescu kampánya

Iliescu szeptember 25-ig „megfeledkezett” saját pártjáról, a PDSR-ről. Körülbelül húsz választási beszédet tartott úgy, hogy egyszer sem ejtette ki pártja nevét.

Miután megtörtént a kiegyezés a pártjával – jóváhagyta a PDSR jelöltjeinek listáját, melyen az „új csapat” tagjai is szerepelnek –, kampányában elkezdte dicsérni a pártot, s bagatellizálni a korrupciós vádakot.

Ioan Mircea Pașcu, Iliescu kampánystábjának szóvivője a kampány fő témájául az integrációt jelölte meg. A *Reuters* kommentárja szerint Iliescu lemondott a kommunista korszak bikkfanyelvéről, elhatárolódott 1992-es kampányának balos retorikájától. A *Le Monde* idézte Iliescu kijelentését, miszerint „az ellenzék és az én programom számos közös elemet tartalmaz”. A francia lap véleménye az volt, hogy „Iliescu hozzá próbálja szoktatni a közvéleményt a kohabitációhoz, hiszen a PDSR mind elszigeteltebb a politikai szintéren: a szélsőségesekkel elképzelhetetlen egy új szövetség, az ellenzék pedig feltételezhetően többségben lesz a parlamentben. A legvalószínűbb egy USD–CDR kormánykoalíció”.

A PDSR és Iliescu kampánya szeptember végére összehangolódott. Úgy tűnt, hogy a PDSR vezetősége komolyan remélte, ha pártja nem is győz majd, tagja lesz az eljövendő kormánynak. Mire alapozódott ez a remény? Elsősorban Iliescu jelenlegi (és feltételezhetően jövődől) elnök támogatására. Másodsorban az ellenzék egységének hiányára. És arra a nyíltan is elhangzott fenyegetésre, hogy ha a PDSR ellenzékbe kényszerül, meglesz az ereje és lehetősége a kormány megbuktatására. A PDSR-és politikusok fő és leggyakrabban ismételt jelszavai az euro-atlanti integráció siettetésére, a külföldi tő-

ke és befektetések volumenének növekedésére Romániában, a privatizálás gyorsítására vonatkoznak. Mindez, ismételték újra meg újra, ma már beindult folyamat – amely viszont csak akkor fog folytatódni, ha az ország stabilitása biztosítva lesz. A politikai stabilitásnak pedig Iliescu és a PDSR az egyedüli garanciája.

Szomorú, hogy e propaganda részben valós elemekre és folyamatokra épült. Tény, hogy az ellenzék, enyhén szólva, nem volt éppen egységes, a kampány során több energiát fecsérelt a parlamenti székekért való civakodásra, mint a választási kampányra. És persze nem csupán személyes ambíciókról, rivalizálásokról volt szó, hanem lényegesen eltérő, ellentétes ideológiákról, koncepciókról, gazdasági elképzelésekről. A CDR-en belül például léteznek „liberálisok” és „kereszténydemokraták”, akik közül egyesek etatista gazdasági koncepciója nagyjából egyezik a PDSR-ével. És nem volt megfelelő mechanizmus, amely ezt az egységhiányt feloldhatta volna. A PDSR-n belül is komoly harcok folytak klikkek és koncepciók között. De ott volt egy „atya” (Iliescu), aki szükség esetén rájuk kényszeríthette döntését, ha kellett erőszakkal, zsarolással, de képes volt rendet, egységet (vagy legalábbis látszategységet) teremteni.

Iliescu és a PDSR kampánya októberre egyre durvábbá vált. Az *Adevărul* október 3-i vezércikkének címe: *A PDSR megkezdte a választók megfélemlítését.* „A hatalom áttért a választók befolyásolásáról a választók megfélemlítésére. Lapunk információi szerint a PDSR három amerikai választási szakértőt alkalmaz, akiket Ceaușescu villájában szállásoltak el.” A lap idézett a kampányban elhangzottakból. Viorel Hrebenciuc kormányfőtitkár: „a PDSR akadályozta meg, hogy Románia egy újabb Csecsenföldre változzon. Ha nem győz a PDSR, fennáll a polgárháború veszélye”.

Iliescu ismét a régi fenyegetésekkel állt elő: „ha győz a CDR, visszahozzák a királyt, jönnek a földesurak, és elveszik a parasztok földjeit”. Az államelnök egy sajtótájékoztatón durva kirohanást intézett az *Adevărul* ellen. Felháborítónak ítélte a lap első oldalán közölt fényképet és a képaláírást: „Iliescu közvetlen kapcsolatban a választókkal”. Az aláírás valóban gúnyos, hiszen, mint a fényképen látszik, Iliescu egy gyár udvarán beszélget a munkásokkal – de egy drótháló választja el tőlük. Közismert, hogy Iliescu gyáva, többen és leplezetlenebbül őrzik, mint annak idején Ceaușescut. Most kénytelen volt közvetlen találkozókat tartani a választókkal, és feltételezhető, hogy egy ügyetlen embere tanácsára – a biztonság kedvéért – dróthálón keresztül beszélgetett el a munkások egy csoportjával.

Iliescu kirohanásának „köszönhetően” a legtöbb napilap és hetilap átvette a híressé vált fényképet. Az *Adevărul* másnapi száma pedig öt másik fény-

képet közölt ugyanarról a „közvetlen beszélgetésről” a következő felhívással: „Elnök úr, ha nem tetszett tegnapi fotónk – válasszon egyet ezek közül!” Ezek után az *Adevărul* újságírói egész sor névtelen, fenyegető telefonüzenetet kaptak, efféle szöveggel: „ha továbbra is így írsz Iliescuról, esetleg »véletlen« baleset áldozata leszel”. S ami még súlyosabb, Iliescu testőrei, a kormányfőrség, azaz a SPP tisztjei hasonlókat mondogattak – amúgy „viccesen” – az *Adevărul* és más független lapok újságíróinak, ahányszor azok sajtótájékoztatón megjelentek az elnöki palotában.

A Demokratikus Konvenció (CDR)

Gyakorlatilag egyedül *Emil Constantinescu* kampányolt, társai részben civakodtak (főleg a parlamenti helyek miatt), részben pedig ellentmondásos nyilatkozatokat adtak, módosítottak és vontak vissza. A CDR parlamenti képviselői sorozatosan támogattak, sőt kezdeményeztek retrográd, antidemokratikus törvényeket. A híres 200-as törvénycikkely (a homoszexuálisokról szóló rész a büntető törvénykönyvben) a PNȚCD szenátorok kezdeményezése volt. Felelevenítésre érdemesek egy PNȚCD-s képviselő szavai: „Az incesztust inkább pártoljuk, hisz lehetővé teszi a szaporodást”. Egy másik PNȚCD-s szerint: „Nem véletlen, hogy az állatok közt is csupán a kacsák között létezik homoszexuális kapcsolat, márpedig a kacsza közismerten a legbutább állat”. Egy másik honatya szerint, ha nem büntetik kellőképpen a homoszexualitást, az a népesség csökkenését fogja eredményezni. (Más szóval a románok nagy többsége csupán azért heteroszexuális, mert fél a börtöntől.)

Dan Mărțian, akit sokan a PDSR konzervatívabb szárnya vezérének könyvelték el (ami téves leegyszerűsítés!), megpróbált az emberi jogokra hivatkozni, az intimitás tiszteletben tartására – mindhiába. Még Adrian Păunescu, a szélsőbaloldali PSM alelnöke is toleránsabbnak bizonyult „kereszténydemokrata” és „liberális” kollégáinál. Szerinte a homoszexualitás legfeljebb orvosi kérdés (betegség), semmi esetre sem sorolható a bűnügyek közé, emellett kínosnak nevezte azt, hogy egyesek egyet ígérnek az európai intézmények előtt, és az ellenkezőjét teszik idehaza. Vadim Tudor, a legszélsőségesebb párt, a PRM elnöke, arra kérte kollégáit, hogy a homoszexualitás helyett, amely egy genetikai probléma, inkább az oly gyakori nemi erőszak szigorúbb büntetését kezdeményezzék. Végül a PDSR-politikusok, mintegy szívességet téve CDR-s kollégáiknak (jövendő partnereiknek?) szintén megszavazták e törvényt.

A kormány (miután az ET határozottan tiltakozott) visszakozott, és a kép-

viselőház visszavonta a törvényt. De a közvélemény számára (különösen pedig nyugati politikai körökben) ez az eset figyelmeztetés volt: miféle kormányt alakítana a CDR, ha parlamenti képviselői (akik nagy többségükben ott lesznek az új parlamentben is, hisz a CDR „újított” a legkevésbé) ilyen intoleráns, retrográd, fundamentalista jellegű törvényekért hadakoznak? De ne csodálkozzunk, hiszen a CDR elfogadta még a új-vasgárdista *Vulturul Brâncovenesc Szövetség* „erkölcsi és anyagi” támogatását is. Más példa: a Văcăroiu-kormány egyik tagja, ifjúságügyi miniszter (Iliescu volt tanácsadója) törvényjavaslatot terjesztett be, amely a volt KISZ vagyonának újraállamosítására vonatkozott (1989 után ezt a vagyont szétszították különböző ifjúsági alapítványok között). E törvényjavaslat fő támogatója egy PNȚCD-s vezér volt.

Közismert a pártok Moldova Köztársasággal kapcsolatos álláspontja. Iliescuék kezdettől fogva óvatosan, mérsékelten, realistán kezelték e kérdést, míg az ellenzékiek, elsősorban a CDR jó része, sürgette az egyesülést Besszarábiával. Makacsul és ostobán ismételték, hogy ez semmiféle ellentétben nem áll Európéer, integrálódás-párti politikájukkal, hiszen nem „területi követelésről” van szó (amelyet Európa nem támogatna), hanem „csupán” a „szent román föld” jogos visszaszerzéséről. Néhány kijelentésében még Vadim Tudor is realistábbnak bizonyult „demokratikus” versenytársainál. Szerinte az egyesülés „nagy nemzeti érdek”, de nem lehet egyik napról a másikra megvalósítani. És ezek után még csodálkozzunk, hogy egyesek (például az amerikai adminisztráció) nem támogatták olyan lelkesen az ellenzékot, mint ahogy az várta, ehelyett inkább az Iliescu-rendszer lassan reformáló, de legalább kiszámítható és a stabilitást biztosító politikáját részesítették előnyben. Újra és újra felmerül a kérdés, hogy vajon tényleg demokratikusabb, toleránsabb, európeerebb-e a román ellenzék, elsősorban a CDR, a posztkommunista hatalomnál? Nehéz lenne erre egyértelmű igennel vagy nemmel válaszolni.

A CDR és a többi ellenzéki párt együttműködése akadozott, dőcögött, a CDR-n belül erről a kérdéstről (és nem csak erről) eléggé homályosak, eltérőek, ellentmondóak voltak a vélemények. Viorel Cataramă PNL-alelnök szeptember 21-én élesen bírálta az ANL programját és kijelentette, hogy a CDR a jövőben sem fog együttműködni az ANL-vel. Cataramă állásfoglalását a CDR „hivatalosan” elfogadta – egy nappal később viszont vezetői elkezdtek visszakozni, elkezdtek „árnyalni” álláspontjukat. Ion Diaconescu: „Csupán figyelmeztetni akartuk az ANL vezetőit, hogy állítsák le támadásaikat Emil Constantinescu ellen. Nincs szó a kapcsolat megszakításáról”. Emil Constantinescu: „Cataramă állásfoglalása legfeljebb a PNL álláspontját kép-

viselheti. A CDR koalíciós kormányt szeretne alakítani az USD-vel és az ANL-vel együtt, még abban az esetben is, ha a CDR-nek meglenne az abszolút többsége a parlamentben. A PDSR-vel való koalíció lehetetlen”.

A Szociáldemokrata Unió (USD)

A legtöbb párton belül főleg a parlamenti listák összeállítása miatt volt nagy az elégedetlenség. E jelenség sokkal kevésbé volt jellemző az USD-re. A választási kampány során egységes képet mutatott, és több ügyes húzása volt. A PD és a PDSR szeptember 11-én a Szocialista Internacionálé tagja lett. Lionel Jospin, a francia Szocialista Párt elnöke, Felice Gonzales, a spanyol Szocialista Párt elnöke és más szocialista vezetők megígérték, hogy ellátogatnak Romániába, az USD és Petre Roman kampányát támogatandó. A Romániai Bányászok Szakszervezetének Országos Központja a bányászat problémáinak rendezése érdekében párbeszédre szólította fel a pártokat. A PDSR csupán szóban válaszolt: a bányászszakszervezet szerint felületes igényeket tett. A többi párt, az USD-től és a PS-től eltekintve, figyelmen kívül hagyta a szakszervezet kérését. A 160 ezer bányászt (és családtagjaikat!) képviselő szakszervezet e két pártot támogatta a választásokon.

Az USD, illetve inkább a PD hátránya az 1990–1991 közötti kormányzás miatt érthető volt. Úgy tűnt, nehezen fog szavazatokat nyerni a CDR-ben és a liberálisokban jogosan csalódott ellenzékiek köreiből. Úgyes lépést tett viszont e réteg megnyerése érdekében. Becsalogatott a pártba és képviselőjelölti listájára is felvett két olyan személyiséget, aki erkölcsi garanciát jelentett az említett réteg számára: Mircea Diaconu népszerű színészt, a Polgári Szövetség alapító tagját, az Egyetem téri maratonni tüntetés egyik fő szónokát és N. C. Munteanut, aki a SZER legnépszerűbb politikai kommentátora volt 1989 előtt, az elmúlt években pedig a 22 című hetilap politikai publicistája.

Az UNORD-89 (az 1989. decemberi Forradalmár Szervezetek Országos Szövetsége) politikai paktumot kötött az USD-vel, Petre Romant pedig tiszteletbeli elnökévé választotta. E lépésnek szimbolikus jelentősége volt: az UNORD-ot a PDSR és Iliescu szervezetének tekintették. Az UNORD forradalmárai közül 200 kilépett a PDSR-ből, és határozott Iliescu-, valamint PDSR-ellenes kampányt folytatott.

A liberális oldal szövetsége, az ANL

Régebben is szkeptikus voltam az ANL jövőjét illetően. Sejthető volt, hogy a PAC és PL-93 „kényszerházassága” válságba jut a parlamenti helyek elosztása miatt. Példaként Petre Lițiu kolozsvári képviselő esetét említeném. A PL-93 makacsul ragaszkodott Lițiu jelöléséhez, annak ellenére, hogy a helyhatósági választásokon kudarcot vallott (1%-ot ért el). A PAC országos vezetősége elfogadta a PL-93 ajánlatát, de a Kolozs megyei PAC-vezetőség nem nyugodott bele, tiltakozott.

A Lițiu-botránynál meglepőbb és súlyosabb a jászvásári eset. Közismert, hogy a PAC a helyhatósági választásokon 3%-ot ért el országos szinten, de a jászvásári polgármestert 70%-os többséggel választották újra. Az eredmény megyei szinten is nagy siker volt a PAC számára (50%). E sikerhez feltehetően hozzájárult a polgármester és a PAC Iași megyei elnökének népszerűsége, szervezői tehetsége. Szeptember elején a PAC országos vezetősége, a megyei vezetőség tiltakozása ellenére felajánlotta egy PL-93-as vezetőnek a Iași megyei képviselőjelölt-listán az első helyet. A „nézeteltérés” eldurvult, a polgármester, a megyei PAC-elnök és a megyei PAC-vezetőség megfenyegette a bukaresti vezetőséget, hogy kilép a pártból, amennyiben akarata nem érvényesül. A PL-93 megyei elnöke is szolidáris volt PAC-os kollégáival, bejelentette, hogy tiltakozásképpen a központi utasításos rendszer miatt szeptember 15-én kilép a PL-93-ból. Manolescuék kénytelenek voltak visszakozni. Hasonló botránnyal zajlott le Constanța megyében.

Úgy tűnt, mintha a PL-93 „lenyelte” volna a PAC-ot. Két oka lehet ennek. Egyrészt közismert, hogy a romániai pártok (és a PAC-ra ez még inkább érvényes) erősen központosítottak. A PAC esetében ez súlyos következményekkel járt. Ismert, hogy Nicolae Manolescu elnök a mindennapi munkában nem nagyon vesz részt, ugyanakkor a döntések jogát fenntartja magának. Eddig az „aprómunkát” a PAC végrehajtó elnöke végezte, aki azonban nemrégiben meglepetésszerűen és magyarázat nélkül lemondott párttagságáról. (Lemondásának csak egyetlen oka lehetett: megelégtelt, hogy a PAC vezetőségének fontos döntéseiről rendszeresen az újságokból értesült. Dicséretére legyen mondva, hogy talán ő az első '89 utáni román politikus, aki otthagya pártját, de sem más pártban nem kereste szerencsáját, sem pártját gyalázó nyilatkozatokat nem tett. Diszkréten visszavonult.)

Manolescu elnökjelölési kampánya sem szerzett sok szavazatot az ANL-nek. A közvetlen érintkezésben Manolescu karizmatikus egyéniség, de ez a téviben elvész. Inkább afféle szikár, ellenszenves, kissé öntelt értelmiséginek tűnik. Kampánya még azokban az értelmiségi körökben is csalódást kel-

tett, amelyekben személye addig népszerűségnek örvendett. Diskurzusaiban ugyanis keveri a szokott liberális értelmiségi retorikát a meglepő és kissé ügyetlen (tőle valójában idegen) populista fogásokkal.

A román televízió

A választások eredményének fő manipulátora az állami tévé. Közismert, hogy a TVR előnyben részesítette a PDSR-t és főleg Iliescu elnököt. Arra kevesen figyeltek fel, pedig lényeges, hogy a TVR „legmostohább” fiai a szélsőséges pártok voltak. A PDSR-nek semmi esélye sem volt szavazatokat nyerni a CDR, az USD, az ANL hívei körében – és ez fordítva is érvényes.

A PDSR és Iliescu fő riválisai a szélsőséges pártok voltak. Azoknak egy részét, akik 1992-ben a PDSR-re és Iliescura szavaztak és '96-ban ingadoztak, könnyen megnyerhették volna a szélsőségesek. Nem annyira nacionalista jelszavaikkal, mint inkább azzal a jogos váddal, hogy a PDSR (és Iliescu) elárulta 1992-ben kinyilvánított baloldaliságát (korrupció, az életszínvonal csökkenése stb.). Régebben úgy tűnt, hogy a PDSR (és Iliescu) számára az a legveszélyesebb, ha két oldalról támadják (jobbról a „demokratikus” ellenzék, balról a szélsőségesek). Nos, hála a TVR-nek, a „baloldali” támadások ritkán jutottak el a nézőkhöz.

Alfred Moses, az Egyesült Államok romániai nagykövetének fura szerepe

A *Ziua* 1996. szeptember 14-i száma és a *România Liberă* közölt néhány olyan dokumentumot (levelet), amelyek azt bizonyították, hogy Alfred Moses megakadályozta az IRI (International Republican Institute) romániai tevékenységét, amiért az „csupán” az ellenzéket támogatta. Az amerikai nagykövetség megerősítette a levelek hitelességét azzal a megjegyzéssel, hogy ezek épp a nagykövet helyes, politikailag semleges tevékenységének bizonyítékai. Idézzünk néhány részletet e levelekből.

Lorne Craner (az IRI elnöke) február 6-i levele Brian Atwoodhoz (az USAID adminisztrátora): „Alfred Moses ultimátumának eredményeként az IRI megszakította a romániai demokratizálódás támogatásának programját. 1995 novemberében Moses nagykövet azt mondta nekem, hogy Románia demokratikus ország, és amennyiben az IRI továbbra is csupán az ellenzéki pártoknak kíván segítséget nyújtani, akkor ezt magánalapokból tegye. A kormány nem fogja finanszírozni az IRI tevékenységét, ha a PDSR-t továbbra is kizár-

ják a támogatott pártok közül. Az IRI szerint a PDSR-nek egyrészt nincs szüksége támogatásunkra, mint kormánypártnak elegendő anyagi, szervezési és egyéb lehetősége van, másrészt a PDSR szövetségben áll három nyugatellenes és antidemokratikus párttal, egyikük kommunista, a másik kettő újfasiszta. Moses döntése nem bölcs, ellentétes az amerikai diplomácia prioritásaival.”

Moses február 13-i levele Cranerhez: „Megkaptam az ön,

Atwoodhoz intézett levelének másolatát. Több téves értelmezést tartalmaz, és helytelenül látja az aktuális román politikai helyzetet. 1992-ben a PDSR megpróbált kormánykoalíciót alkotni a CDR-vel. Az ön levelében említett »antidemokratikus, nyugatellenes« pártok ma már nem tagjai a kormánykoalíciónak, sőt nyíltan támadják a kormányt és Iliescu elnököt. A harmadik párt, a PUNR szélsőségesen nacionalista, néhány szempontból az RMDSZ ellensúlyának tekinthető, de nem neofasiszta. A valóságban több a közös álláspont, a megértés, mint az ellentét egyrészt a PDSR, másrészt a PNȚCD, a PD és a liberális pártok között. Nem valós az ön állítása, mely szerint a kormány de facto ellenőrizné a médiát. Több magántévé is működik például, ezek közül a legnagyobb egy prominens amerikai republikánus tulajdona. [Feltételezhetően a Pro TV-ről van szó, de ki a tulajdonos?] Azt kértem önöktől, hogy az összes demokratikus pártot támogassák. Ehelyett lemondtak romániai programjukról, mert a USAID nem finanszírozta tovább az IRI tevékenységét, amivel azt a PDSR-t próbálta megbuktatni, amelynek vezetőit örömmel fogadtuk Washingtonban”.

Moses újabb (március 13-i) levele Cranerhez: „Az amerikai kormány pénzét az IRI arra használta, hogy támogassa a PDSR ellenfeleit abból a célból, hogy megbuktassák azt a választásokon. Ez nem felel meg az amerikai kormány politikájának, érdekének. Ez a tevékenység gyengíti a PDSR nyugatbarát, reformista szárnyát. Ez a csoport érte el, hogy Románia közeli támogatója és barátja lett Amerikának. [...] Ami a történelmi pártokat illeti, a PNL nem parlamenti párt, 1990–1992 közt részt vett a kormányban a FSN szövetségeseiként”. (Ez utóbbi állítás hamis, a PNL 1991 őszén lépett be a technokrata jellegű Stolojan-kormányba.)

Az IRI kontra Moses (vagy State Department?) konfliktussal kapcsolatban három közismert republikánus, Frank Wolff, David Funderburk és Christopher Smith március 29-én levelet intézett Warren Christopher amerikai külügyminiszterhez, amelyben aggodalmukat fejezték ki az IRI romániai tevékenységének felfüggesztése miatt. Felteszik az „ártatlan” kérdést, vajon a State Department-nek van-e olyan általános jellegű politikai döntése, mely szerint a USAID ezentúl csupán hatalmon lévő vagy kormánykoalícióban lévő pártokat támogathat.

Miután a román sajtóban megjelentek e levelek, Craner nyílt levelet intézett a *Ziua* olvasóihoz. Megismételte állításait („Romániában nincs valós demokrácia” stb.), és egy új információt is közölt: „Iliescu elnöknek arra is van anyagi lehetősége, hogy tizenhat amerikai választási szakembert alkalmazzon választási kampányában”.

A *Ziua* kommentárja összefüggést látott Moses álláspontja és a román hatalom titkos döntése között, mely szerint visszaszolgáltatók az elkobzott zsidó vagyonekat. A *Ziua* szerint Moses nem csupán az IRI programját szabotálta – sikeresen –, hanem az NDI (National Democratic Institute) és az IFES (International Foundation for Electoral Systems) tevékenységét is. A *Ziua* meg nem nevezett amerikai forrásai szerint e politika mögött Richard Shifter áll, ő győzte meg az amerikai adminisztrációt arról, hogy Romániában autentikus demokratikus rendszer van.

A SZER is „beszállt” a botrányba, interjút közölt Cranerrel. A rádió igazgatója sajnálatosnak minősítette, hogy a két lap (a *Ziua* és a *România Liberă*) támadása Amerika-ellenes és xenofób jellegű volt. A választási kampányban Iliescuék már eddig is az euro-atlanti integrálódásra tették a hangsúlyt, de azt persze nem mondhatták ki nyíltan (legfeljebb sugallhatták), hogy Amerika bennük bízik, és nem az ellenzékben. Nos, e két lap, tudatlanságból, vak elfogultságból, megtette ezt a szívességet is nekik: a román közvélemény tudomására hozta, hogy az amerikai adminisztráció konkrét segítséget nyújt Iliescunak a választások megnyeréséhez.

1996. decembere: új korszak kezdete

Tíz napon át egy sort se voltam képes írni, olyan izgatottan vártam a második forduló eredményét. Constantinescu győzelme várható és logikus volt, de semmiben sem lehettünk biztosak, különösen, ha nem kimondottan hideg fejvel követjük az eseményeket. A tét nagyobb volt, mint azt akár legpesszimistább hangulatomban is képzeltem volna. Együttkormányzásról, a két forduló közötti gyűlöletkampány miatt, még rövidtávon sem lehet szó.

Statisztikák

Közismert volt, hogy a fiatalabbak és a műveltebbek az ellenzékre szavaznak. A 34 éven aluliak 66%-a, az elemiit végzettek 44%-a, a középiskolát végzetek 60%-a és az egyetemi végzettségűek 66%-a szavazott Constantinescúra.

Figyelemre méltó, hogy a munkások többsége (58%) is Constantinescúra adta le szavazatát, a parasztok közül azonban csupán 30%.

Petre Roman volt választóinak kétharmada szavazott Constantinescúra, és egyharmad Iliescúra. Emlékeztetnék arra, hogy körülbelül ennyivel több szavazata volt Petre Romannak, mint pártszövetségének. Feltételezem, hogy azoknak nagy része, akik Petre Romanra és az USD-re adták szavazataikat az első fordulóban, a második fordulóban Emil Constantinescúra szavaztak.

Hogyan tovább?

Az újságok, külföldi hírügynökségek efféle címekkel kommentálták a választások eredményét: „A ’89-es forradalom győzelme”, „Elkezdődött a rendszerváltás”. Nagyjából igazuk is van. De e hétéves késelem nem csupán időbeli kiesést jelent, hanem azt is, hogy a jelenlegi romániai helyzet lényegileg más, mint hét évvel ezelőtt a többi volt szocialista ország helyzete volt.

Az 1996-os választásokon a demokratikus erők győztek – de a hatalmat csak részben fogják gyakorolni, csak a politikai szféra, a kormányzás lesz az övék. A gazdasági életet az álreform és az álprivatizálás következményeként a volt hatalom uralja. E birtokon belül elképzelhetetlen a „rendszerváltás”. Az úrgazdagok, az iparbárok 99%-a, a volt hatalom (és az azelőtti) bizalmi emberei, leginkább volt szekusok, akik ’89 előtt a külkereskedelemben dolgoztak. Meggazdagodásuk féltörvényes (vagy törvénytelen) úton történt – de ezt ma már nem lehet bizonyítani. Köztudott, hogy induló tőkék a párt, illetve a Szekuritáé átmentett pénze, de ez is bizonyíthatatlan. Az állami gazdaság bonyolult bürokráciájában is a volt hatalom bizalmi emberei uralkodnak. Ezeket se lehet egyik napról a másikra lecserélni. Ez a réteg részben „hálából”, részben saját érdekében mindent meg fog tenni a mai hatalom bukásáért, a „rég elvtársak” visszatéréséért. A másik „leválthatatlan” hatalmi szféra a titkosszolgálatok.

Emil Constantinescu és „rendszere” (személyi kultusz, autoritarizmus?)

December 18-án 0 óra 3 perckor (amikor Emil Constantinescu győzelmét bejelentették), bár nem feledtem régi fenntartásaim, ujjongani kezdtem örömben. Az 1996-os Emil Constantinescu nem éppen az az elnök, akiről álmodoztam (bár melyik környező országot vezetik „angyalok”?), de sokkal értelmesebb, mint az 1992-es Constantinescu volt. „Fejlődőképes”.

Befolyásolható – egyelőre a szó jó értelmében –, de később vajon mi lesz belőle?

Kampányában sok olyan populistá eszközt használt fel, ami ellen ízlésem tiltakozott, de amelyek a győzelemért megbocsáthatók voltak. Nem annyira egy demokratikus európai ország politikusaként szerepelt, mint inkább felvilágosult, jóindulatú fejedelemként (Isten, Nemzet, Család, Egyház, Hadserreg: ezek voltak a hívószavak). Kissé meglepő, hogy a győzelem után mintha folytatná kampányát, tovább ígéretet (felelőtlenül és feleslegesen), továbbra is szükségesnek véli, hogy ha lehet papok által körülvéve jelenjék meg, és ötpercenként hivatkozzék Istenre, esküdjözék. És láthatóan örömet okoz neki a tömegek éljenzése: *Éljen Constantinescu! Szeretünk Emil!* Újraszületőben a személyi kultusz.

Ezen érdemes elgondolkozni. Két eset képzelhető el. Esetleg tényleg gyenge ember, akit a hatalom elkábított, tévútra vezetett. De elképzelhető egy optimistább változat is. Emlékeztetek régebbi fenntartásaimra az ellenzékkel szemben, arra, hogy kétkedtem, képesek lesznek-e egymás közt (pártok, szövetségek, ambícióval teli politikusok) kiegyezni, és együtt kormányozni. Félttem az instabilitástól, amelyet egy zűrzavaros, önellentmondásokkal teli volt ellenzékiekből alakított gyenge kormány okozhat. Képzeljük el, hogy Constantinescu, illetve fiatal tanácsadói régóta felfigyeltek e veszélyre. Ők is tudják, hogy az ellenzéki pártok milyen rosszul működnek, egy-egy párton belül is nehezen képesek összhangot, egységet teremteni, nincs e pártokon belül sem megfelelő tekintélyű, karizmatikus vezető, aki a többiekre kényszerítené akarátát, sem megfelelő demokratikus döntéshozási mechanizmus. Üléseik inkább vitaklubokra hasonlítanak, semmint felelős pártok tanácskozásaira.

Egyetlen esélyük maradt, és talán felismerték ezt. Szükség van egy erős vezetőre, „Atyára”, aki rá tudja kényszeríteni akarátát a pártokra (illetve parlamenti frakciókra) és a kormányra. És ebben talán inkább fiatalabb és feltételezhetően felkészültebb tanácsadóira fog hallgatni, nem a pártok vezetőségére. Ha így van, akkor elfogadom, sőt az egyetlen megoldásnak látom Emil Constantinescu hatalmának efféle megerősítését.

A másik szükséges elem a „tisztogatás”. Az új hatalom egyik fő választási fegyvere a korrupció leleplezése volt. Most be kell bizonyítaniuk, hogy tettekre is képesek. Nem csupán arról van szó, hogy választási ígéretüket teljesítsék, sőt elsősorban nem is erről van szó. Amennyiben tavasszal tényleg nekifognak a reformokhoz, amelyek drasztikus intézkedéseket követelnek, a mai hatalom népszerűsége csökkenni fog. Ahhoz, hogy megőrizzék hatalmukat (a PDSR ne súlyosbítsa – okkult eszközök bedobásával is – a válságot annyira,

hogy előrehozott választásokat csikarjon ki) gyengíteni kell a mai ellenzék népszerűségét és erejét. Erre egyetlen hatékony fegyver van: bíróság elé kell vinni néhány könnyen és egyértelműen bizonyítható korrupciós ügyet, olyant, amelybe a PDSR vezetői is belekeveredtek.

Az új személyi kultusz megszületésének első nyilvánvaló jele a december elsejei gyulafehérvári ünnepség volt. És, bár – ismétlem – a sok pap, esküdözés stb. nem épp ízlésem szerint való, itt is történt valami nagyon fontos és pozitív áttörés. Első ízben fordult elő (és ez Emil Constantinescu érdeme), hogy ekkora súlyú ünnepségen az ortodox és a görög katolikus egyház legfőbb méltóságai egyenrangúként jelentek meg. Constantinescu szó szerint is kimondta, hogy egyformán képviselik a román nemzetet. Hála Constantinescunak, ez volt tán az első lépés e két egyház kiegyezése felé vezető úton. És bár sok olyan beszéd hangzott el, amely nacionalistának tűnt, a hangsúly egyfajta pozitív nacionalizmusra, jobb szóval, hazaszeretetre tevődött, és nem a kizárólagosságra. Nem véletlen, hogy az ünnepségen részt vett és részt vehetett Markó Béla és Frunda György. Talán túlértékelem a történeteket, de úgy is lehet tekinteni, mintha megtették volna az első lépést a nemzetfogalom politikai (állampolgárok közössége), és nem etnikai jellegű értelmezése felé.

Az új parlament

A közismert ellenzék/hatalom-arányt módosítja a nem magyar kisebbségek képviselőinek részvétele (15 képviselő) a parlamentben. Körülbelül 3%-kal nőtt az új kormánytöbbség. Ahogy a Ciorbea-kormányt a képviselők és szenátorok megszavazták, cáfolta régebbi aggodalmaimat. A hatalom/ellenzék aránya körülbelül 63–37%. Nos, a Ciorbea-kormány a titkos szavazás eredményeképpen 69%-os bizalmat kapott. Minden kormánypárti képviselő bizalmát fejezte ki a kormányprogram és a kormány személyi összetétele iránt, mi több, az új ellenzékből is érkezett vagy 6%-nyi bizalmi szavazat. A jelek szerint a PUNR-sek szavazatairól van szó. A PUNR hivatalos nyilatkozata ugyanis fenntartásait fejezte ki a kormányprogram egyes részleteivel szemben (az észrevételek egyébként jogosnak tűntek), fenntartását fejezte ki az RMDSZ kormányban való részvétele miatt is, de annyira mérsékelt, visszafogott hangnemben, hogy ez egyenlő volt egy diszkrét, közvetett támogatással.

E bizalmi szavazást rendkívüli eseménynek tekintem. Aggodalmaim főleg abból fakadtak, hogy törekeny lesz a parlamenti többség, a történelmi pártok reakciósabb szárnya megakadályozhatja a reformokat és a határozott nyugati

orientációt. Egy biztos, ezek után Victor Ciorbeának és kormányának hatalma megerősödött. A parlamentben komoly esély van sarkalatos törvények megalkotására, illetve alkotmánymódosításra is (kétharmados többség). A kormányellenes bizalmatlansági indítvány esélye egyenlő a nullával.

Victor Ciorbea személyét régebben is dicsértem, a parlamenti bizalmi szavazás alkalmával újabb lehetősége volt bizonyítani, hogy felkészültebb, mint hittük. A PDSR szónokai (Năstase, Meleşcanu és mások) pár órán keresztül keményen és durván támadták. Végig figyelt, jegyzetelt, senkivel se konzultált, egyedül építette fel válaszáat. És ez a körülbelül húsz perces replika, amelyet az RTV és a Pro TV egyenes adásában milliók láthattak, feltehetően növelte presztízsét. Válaszai magabiztosak, de nem pökhendiek, ugyanakkor szellemesek voltak, technikai részletekbe nem bonyolódott. És ne feledjük, ott van mellette Adrian Severin, külügy- és államminiszter, és más értelmes szakemberek, oda fog figyelni a külföldi pénzintézetek tanácsaira, érvényesíteni fogja döntését, nem sokat törődve a történelmi pártok maradibb szárnyának ellen-lobbijával. Nagyobb reményt fűzök Victor Ciorbea szerepléséhez, mint az Emil Constantinescuéhoz. De ehhez az is szükséges, hogy Ciorbea növelje „autonómiáját”. A lehetőség adott. Emlékeztetek arra, hogy Victor Ciorbea a PNŢCD tagja, de karrierjét (illetve ennek jó részét) nem a pártnak köszönheti. Nincs lekötelve.

Ezzel szemben Emil Constantinescu a Polgári Szövetség (AC) „kreatúrája”. Többé-kevésbé le van kötelezve. Márpedig a mai romániai kontextusban az AC képviseli az új hatalmon belül a legreakciósabb, legnacionalistább és legnyugatellenesebb irányvonalat. Nem azt állítom, hogy Emil Constantinescu ezt az AC-féle irányvonalat képviseli. De nehezebben tud ellenállni a Polgári Szövetség nyomásának, mint Victor Ciorbea saját pártjének.

Kormány és miniszterelnök

Régen eldőlt, hogy a miniszterelnöki tárcát a PNŢCD kapja meg. A személy kijelölése a párt vezetőségének a feladata volt. Ennek alapján két politikusnak volt reális esélye e tisztségbe kerülni: Radu Vasile PNŢCD főtitkárnak és Ulm Spineanu PNŢCD alelnöknek. Egyik rosszabb lett volna, mint a másik. Ulm Spineanuról csupán annyit tudtam, hogy önteltsége mellett műveletlen is. Radu Vasile arroganciája mellett viszont erősen nacionalista is, ráadásul őt vádolták a PDSR-vel folytatott titkos tárgyalásokkal. Ő volt tán az egyetlen befolyásos PNŢCD-vezető, aki diszkrétan (és szerencsére sikertelenül) a CDR–PDSR koalíció híve volt.

És ekkor robbant a bomba: a PNȚCD vezetősége egyöntetűen (!) Victor Ciorbeát javasolta a miniszterelnöki tisztségre. A román sajtó szereti a banális eseményeket is a legvalószínűtlenebb forgatókönyvekkel magyarázni. Ez alkalommal az újságírók majdnem egyöntetűen üdvözlötték e döntést, de nem tették fel a kérdést, hogyan is történhetett ez meg. Ugyanis épp a döntés előtti napon mindkét esélyesnek tűnő (és a pártvezetésben támogatottságot élvező) jelölt (Ulm Spineanu és Radu Vasile) hosszú nyilatkozatban fejtette ki elképzeléseit a kormányzásról, és magyarázgatta, miért is tekinti saját személyét a legmegfelelőbbnek erre a tisztségre. Pár órával később mindketten Victor Ciorbeára szavaztak! Megzsarolták őket?

Adrian Severin

Ijesztő, hogy Adrian Severin ellen egyre erősebben folyik a lejárató kampány egyrészt az *Adevărul*, másrészt a *România Liberă* részéről. Közismert, hogy fő (és majd egyetlen) „üggyvédje” eddig Gabriel Andreescu volt. Furamód beszállt a Severint védő kampányba az egyébként eléggé vitatott *Ziua* című lap is. Sorin Roșca Stănescu, tőle szokatlanul nívós írásokban sorolja fel Severin érdemeit: ő a legmagasabb rangú román politikus az ET-ban, a csecsenföldi helyzetet tisztázó bizottság aktív tagja volt, elsőként ismerte fel, hogy az 1201-es ajánlás elfogadható Románia számára, Törökország ET-tagságának felfüggesztése mellett szavazott a kurdok elleni büntettek miatt, bizonyítva, hogy elkötelezetten védi az emberi jogokat, elérte, hogy az ET fogadjon el egy olyan dokumentumot, mely a 14. hadsereg visszavonását kérte Transznisztriából, és egy olyat, amely az Oroszországban lévő román műkincsek visszaadását szorgalmazza stb. Andreescu figyelmeztet arra, hogy a Severinnel szembeni félelem tulajdonképpen érthető. A külügyminisztérium ugyanis az az intézmény, ahol a legtöbb „átmentett” volt pártfunkcionárius, illetve álcázott szekus tiszt működik továbbra is, az egyszerű és „ártatlan” inkompetensekről nem is szólva. Ez a népes csoport joggal fél attól, hogy ha Severin lesz a külügyminiszter, komoly tisztogatásra kell számítania soraiban.

Az RMDSZ részvétele a kormányban

Pár héttel ezelőtt még fenntartásaim voltak, ma azonban határozottan támogatom a részvételt, annak ellenére, hogy tudatában vagyok: komoly esély van az első demokratikus kormány rövid távú csődjére (főleg a gazdasági problé-

mák miatt). Nem kívánom a részvétel közismert előnyeit elismételni, inkább azt hangsúlyoznám, hogy a közvéleményben meglepő változások történtek. Mind nyilvánvalóbb, hogy tartós folyamatról, trendről van szó. Az egész sajtó és a közvélemény nagy része természetesnek tartotta, sőt a leggyakrabban üdvözölte az RMDSZ részvételét a kormányzásban.

Idéznék néhány jellemző véleményt: Ion Rațiu, a PNȚCD meglehetősen nacionalista alelnökének lapja, a *Cotidianul* például így írt: „A román lakoságnak nem lesz semmi kifogása az ellen, hogy például Giurgiu megye prefektusa és a közlekedésügyi miniszter magyar legyen. A mai pszichológiai helyzetben a románság még nem bízna egy, teszem azt, magyar hadügyminiszterben, de azt reméljük, idővel tovább erősödik a bizalom, és ez is elképzelhető lesz.”

A „Székely Ifjak” provokációja is jóra fordult (külön, az RMDSZ-től függetlenül szerepeltek a választásokon, sikertelenül). Kérésüket, hogy egy képviselőjük legyen a képviselőházban, az RMDSZ megvétózta. A parlament mandátumvizsgáló bizottsága egyhangúlag elfogadta az RMDSZ álláspontját: „nincs külön székely kisebbség, a székelyek a magyarsághoz tartoznak”. Fontos siker. A román nacionalizmus régi taktikája volt a megosztás, az az elmélet, hogy a székelység külön etnikai csoport, amelyet meg kell védeni a magyarságtól, amely be akarja olvasztani. 1990 elején elsőként Ion Coja vetette be újra ezt a provokációt. Ismétlem, a mandátumokat érvényesítő bizottság, amelyben minden parlamenti párt képviselteti magát, egyöntetűen visszautasította a székelyek külön képviselőletét. Úgy vélem, ezzel a döntéssel jó időre lekerült a napirendről ez a kérdés.

Figyelemre méltó, hogy a magyarkérdésben sem teljesen egységesek az új koalíció tagjai. Elvileg az USD-nek kellene a legmegértőbbnek lennie és a történelmi pártoknak a legnacionalistábbaknak. A gyakorlatban ez nem így van. Az USD-n belül közismert Adrian Severin következetes álláspontja, de kevesebben tudják, hogy a tárgyalások során Petre Roman volt a legmaka csabb és legvisszautasítóbb a magyarok kéréseivel szemben. A pozíciók leosztása több mint elfogadható. Érdekes, hogy az RMDSZ nem kérte, egyszerűen ráerőszakolták a bukaresti alprefektusi tisztséget. Nem hatalmi pozíció, de szimbolikus értéke van.

Măgureanu

Virgil Măgureanu: „A változásra szavaztam. Miután már nem leszek a SRI igazgatója, politikai tevékenységet akarok folytatni, nem a már létező pártok

egyikébe akarok belépni, hanem új centrupártot fogok alapítani”. A *Ziua* „bombája” szerint Măgureanu akadályozta meg, hogy számítógép segítségével elkövetett csalással Iliescu győzzön. Ez persze ostobaság (technikailag is lehetetlen), de tény, és mind több arra a bizonyíték, hogy Măgureanu már jó ideje támogatta az ellenzékét. Iliescu (válaszként arra a kérdésre, hogy támogatta-e Măgureanu Constantinescut a választások idején): „Hallottam ezeket a híreszteléseket, de semmi bizonyíték. Az persze egyáltalán nem kizárt, hogy Măgureanu és Constantinescu között létrejött valamilyenfajta egyezség.”

Az Egyesült Államok

Az Iliescu-rendszer bukása kellemetlen meglepetés volt az amerikai adminisztráció, elsősorban a külügyminisztérium számára. Két héttel a választások előtt Alfred Moses nagykövet megpróbálta meggyőzni Petre Romant, hogy ne lépjen szövetségre a CDR-vel. E próbálkozás több mint abszurd. A CDR és a PDSR „házassága” mellett szóltak érvek (ez a kombináció a közismert hátrányok mellett előnyökkel is járt volna). De ha az USD nem lépett volna szövetségre a CDR-vel (vagyis arra kényszerítette volna, hogy a PDSR-vel alkosson kormányt), akkor politikai öngyilkosságot követett volna el, további négy éven át ellenzékben maradt volna az RMDSZ, a PRM és a PUNR társaságában.

A választások után Bill Clinton hűvös protokolláris üdvözlő táviratot küldött Constantinescunak és meleg hangú táviratot Iliescunak, amelyben örömet fejezte ki, hogy utóbbi folytatja politikai tevékenységét. Amennyiben a tekervényes, protokolláris diplomáciai fogalmazásokat lefordítjuk magyarra, akkor az körülbelül így hangzik: „Kedves Constantinescu úr, sajnálom, hogy győzött, de kénytelen vagyok gratulálni. Remélem, folytatni fogja az Iliescu-féle politikát”. És: „Kedves Iliescu úr, sajnálom, hogy veszített, de ne essen kétségbe, ott van maga a PDSR élén, Constantinescuék talán megbuknak, és egy előrehozott választásokon újra maguk kerülnek vissza a hatalomba”. Nem véletlen, hogy pár napra rá Iliescu kijelentette: „Nincs kizárva, hogy 2000-ben újra jelöltetem magam”.

De úgy tűnik, Romániával szemben vége ennek az ostoba amerikai politikának. Daniel Fried, a Nemzetbiztonsági Bizottság Kelet- és Közép-Európáért felelős igazgatóságának vezetője, az elnök különtanácsadója már más hangon beszél. A Free Romania Found összejövételén a választások eredményeit és következményeit elemezték. Daniel Fried: „A lassú reformok nem

hoznak eredményeket, a politikai és társadalmi feszültségek viszont éppen oly erősek, mint a gyors és sikeres reformok esetében. Ezt bizonyítja a romániai és a lengyelországi fejlemények összehasonlítása is. A mostani, választások utáni helyzet történelmi jelentőségű, döntő lehet Románia jövőjét illetően. Pár hónappal ezelőtt az ebben a teremben jelenlevők nagy többsége egyetértett volna azzal, hogy Románia nem demokrácia, hanem tekintélyuralmi rendszer vagy annál is rosszabb, a forradalmat elárulták, a reformokat el se kezdték. Ami a NATO-tagságot illeti, Románia nem az az ország, amelynek biztonságáért gyermekeink életét kockáztattuk volna. Persze nem ez volt az amerikai vezetőség többségének a véleménye, de ez olyan szempont, amelyet az amerikai és nyugati kormányoknak is tekintetbe kell venniük”.

Táviratok Iliescunak

Pár héttel később kiderült, hogy nem csupán az amerikai adminisztráció kezdeményezése volt a bukott román elnöknek küldött távirat. Első látásra meglepő, de Demirel török és Major angol miniszterelnökön kívül még Kohl kancellár is a táviratozók sorában van. A magyarázat eléggé egyszerű: Iliescuék garanciát nyújtottak arra, hogy Románia a közismert területi követelésekkel nem kelt feszültséget Moldova, Ukrajna és Oroszország irányában. A PNȚCD és a PNL vezetői sajnos elég sok felelőtlen kijelentést tettek az évek során ebben a kérdésben. Az utóbbi pár hónapban a pártvezérek visszafogottabbak voltak ugyan, de az ismert politikusok folytatták a hőzöngést.

Valentin Gabrielescu PNȚCD-szenátor, az ET román küldöttségének tagja, egy nappal Emil Constantinescu győzelme után, útban Strasbourg felé, fontosnak tartotta kijelenteni: „Eljött az ideje az egyesülésnek, szükség esetén el lehet halasztani a NATO-tagságot, a prioritás a román földek egyesülése”. Tény, hogy a történelmi pártokban és a Polgári Szövetségben, valamint a sajtónak abban a részében, mely ezeket az erőket támogatja, erős az az áramlat, amely szerint fontosabb és reálisabb a román területek egyesülése, mint a nyugati orientáció. Ezzel függ össze a *România Liberă* és az AC kampánya Severin ellen. Ion Rațiu PNȚCD-alelnök lapja, a *Cotidianul* is kampányt indított e témában. Egy PNȚCD-képviselő és külpolitikai szakember szerint Moldova új elnöke csak látszólag ellenfele a két ország egyesülésének, és épp most jött el az ideje kimondani, hogy az Egyesüléshez szent jogunk van.

Az unionista erők kisebbségben vannak az új hatalomban, de mi a garancia arra, különösen felületesebb nyugati szemszögből nézve, hogy nem „kevernek bajt”? Annál inkább, mivel a fontosabb vezetők, bár nem nyilatkoz-

nak ilyen felelőtlenül, nem is határolják el magukat megrögzött unionista kollégáiktól. E táviratok igazi címzettje tehát nem is Iliescu volt, hanem Constantinescu: őt figyelmeztették, hogyha igényt tart a Nyugat támogatására, foglaljon bátrabban, határozottabban és egyértelműbben állást ebben a kérdésben.